

ПРАВАТА НА ХОРАТА С УВРЕЖДАНИЯ и социалните услуги на територията на Община Батак

СПЕЦИАЛЕН ДОКЛАД НА ОБЩЕСТВЕНИЯ ПОСРЕДНИК НА ОБЩИНА БАТАК

Гражданите със специални потребности се сблъскват с редица проблеми и фактори, проявяващи се в нашето общество. Най-често те биват изолирани от обществения живот, поради предразсъдъци, ниска степен на познаване на техните личностни и професионални качества и капацитет, както и на специфичните им потребности, ниска правна култура, непознаване на възможностите на съвременните технологии за преодоляване на зависимостта от увреждания, нежелание за въвеждане и ползване на добри практики от по-добре развити в социалната си политика държави и т.н. Много често тази изолация е резултат на различно третиран, поради увреждането.

Воденето на политика за преодоляване на изолацията и интегрирането на хората с увреждания в обществото, формите на социално подпомагане, финансови облекчения и други придобивки са предмет на регламентиране от различни нормативни актове.

Подписаната и ратифицирана от нашата държава Конвенция за правата на хората с увреждания на ООН, би трябвало да допринесе изключително много за преодоляване на някои от споменатите проблеми, защото този международен акт задава основната рамка, принципи и ценности, които една държава трябва да спазва в своята политика по отношение на хората с увреждания.

Право на хората с увреждания на социални услуги

Най-голям процент на постъпилите през 2011 г. оплаквания се отнасят до предлаганите от Агенцията за социално подпомагане програми за асистентска помощ.

В Община Батак се реализират няколко програми за асистентска помощ – Националната програма за асистенти на хора с увреждания, схемата „Социален асистент и домашен помощник“ по Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси“, „Личен асистент“ по проект „Достоен живот“ както и други схеми за асистенти на възрастни и хора с увреждания. Тези различни програми имат различни изисквания за включването на потребители и асистент, което е условие за създаване на различна практика и съответно води до евентуални нарушения на правата на хората с увреждания.

Въпреки, че през 2011г. се изпълняват няколко програми и схеми за асистентска помощ, очевидно те не покриват потребностите на гражданите.

При обществения посредник постъпиха и сигнали от граждани, които отговарят на критериите за получаване на асистентска помощ, но поради липса на финансиране не са включени в списъците за ползване на такава помощ. Хората се оплакват, че не могат да бъдат асистенти на свои близки (съпруг, дете, родител), защото програмите имат изисквания, които по същество не са свързани с качеството на асистентската помощ, например изискването асистентът да е в трудоспособна възраст и да е регистриран като безработен. Изискванията за представяне на голям брой документи, ограниченията в броя на часовете за ползване на услугата, са също поводи за оплаквания, с които е сезиран обществения посредник.

Правото на добра администрация налага препоръката да се намали бюрократичното отношение, администрацията да подхожда с по-голяма гъвкавост и отчитане на индивидуалните нужди на потребителите на социални услуги, особено когато това са хора в тежко здравословно и социално положение. Тази препоръка, обаче отново е в пряка зависимост от евентуални законодателни промени, т.е. при разработване на национални програми и схеми за финансиране на асистентска помощ да се има предвид, че тази услуга е един от най-важните фактори за постигане на самостоятелност и независимост в живота на хората с увреждания и трябва да се подкрепя повишаването на качеството на услугата и ефективното и ползване. Въвеждането на изисквания за асистентите да бъдат регистрирани като безработни или да са на трудоспособна възраст говорят по-скоро за желанието на изпълнителната власт да повиши нивото на заетост, което може да се оцени като много добро намерение, но е друг, различен приоритет в държавната политика.

Големия брой сигнали в приемната на обществения посредник са относно предлаганата социална услуга „Личен асистент“ по проект „Подкрепа за достоен живот“.

Сигналите на хората ясно свидетелстват за недоволството им от критериите за включване и ползване.

ПАРАДОКСИ:

За ползватели на социалната услуга „Личен асистент“ по проекта могат да кандидатстват хора с трайни увреждания, нуждаещи се от постоянна грижа/обслужване, в т.ч. деца с трайни увреждания, отговарящи на едно от следните изисквания:

- лица с 90 на сто и над 90 на сто трайно намалена работоспособност или вид степен на увреждане, с определена чужда помощ;
- лица с 90 на сто и над 90 на сто трайно намалена работоспособност или вид степен на увреждане, без чужда помощ, както и
- лица с по-нисък процент на трайни увреждания-с установена невъзможност за самостоятелно обслужване към момента на оценка на потребностите;

- деца на възраст до 16 години с 50 на сто и над 50 на сто вид и степен на увреждане или деца на възраст от 16 до 18 години с 50 на сто и над 50 на сто на трайно намалена работоспособност, с определена чужда помощ или с установена невъзможност за самостоятелно обслужване към момента на оценка на потребностите

Включването на лица с трайни увреждания, които не могат да се самообслужват сами, в настоящия проект се реализира на три етапа:

I – ви етап: Документи се подават от 08 до 22 ноември 2010 г.

Предоставяне на социалната услуга – 14 месеца, от 10.01.2011 г.;

Право на подаване на документи имат и отпаднали лица от услугата „Личен асистент” по Национална програма „Асистенти за хора с увреждания”

II-ри етап: документите се подават от 10 до 24 януари 2011 г.

Предоставяне на социалната услуга – 12 месеца, от 10.03.2011 г.;

Право на подаване на документи имат и лица, ползващи услугата „Личен асистент” по Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси” – фаза Втора.

III – ти етап: Документи се подават от 08 до 22 ноември 2011 г.;

Предоставяне на социалната услуга – 2 месеца, от 08.01.2012 г.

В третия етап, с времетраене за предоставяне на социалната услуга – два месеца, ще могат да кандидатстват лица от целевата група, необхванати до момента

Критерии:

1. Степента на трайно намалена работоспособност/трайно намалена социална адаптация. Източник на информация: данните, вписани в Експертното решение на ТЕЛК, НЕЛК, ДЕЛК; оценката на медико-социалното състояние на кандидата от Картата за оценка на потребностите.
2. Социалната среда на кандидата. Източник на информация: т. III.3. от Картата за оценка на потребностите.
3. Комисията взема в предвид професионалната оценка на социалния работник по отношение на заявените от кандидата часове, необходими за социални услуги по обслужване на дейности от ежедневието му живот и домашни задачи. Източник на информация: т. VI от Картата за оценка на потребностите
4. Данните за икономическо-финансовата състояние на кандидата, не са критерии за оценка и определяне степента на потребност от конкретен брой часове за ползване на социалната услуга. Комисията следва да вземе в предвид материалното и финансовото състояние, когато класира кандидатите, в случай че за едно място трябва да направи избор между повече от едно лице с еднакъв брой часове. Само тогава по-доброто материално и финансово състояние има утежняващ фактор.

*При вземани на решение Комисията се съобразява с изискването по проекта за определяне на максимален брой часове 160 часа на месец и **разписаният бюджет на общината.***

На практика: За Община Батак са одобрени 4800 часа месечно, което означава, че за 40 потребителя могат да се грижат 40 лични асистента по 120 часа месечно за всеки. Условно, всеки личен асистент ще полага грижи за инвалид средно по 6 часа дневно при заплащане чиста сума 240 лв. месечно и 40.31 лв. осигуровки. Останалите 47 потребителя остават и участват в следващия етап.

Освен това, на големия брой хора с над 95% инвалидност с чужда помощ е необходимо да бъдат дадени максимално допустимия размер на часовете/160/, в действителност спрямо разписания бюджет на общината – 120. Така кандидатите за едно място с еднакъв брой часове стават много и се стига до класиране на базата на месечен доход.

И всъщност, дори с конкретни правомощия на Комисията за подбор, за отнемане на часове от различните кандидати, е налице известен субективизъм.

Пример

I. Съобразно степен на трайно намалена работоспособност/трайно намалена възможност за социална адаптация:

- 1. Над 90% определена чужда помощ и с невъзможност за самостоятелно придвижване, стоеж и самообслужване – заявените часове се потвърждават.**
- 2. Деца до 16 годишна възраст с 50% и над 50% вид и степен на увреждане, с определена чужда помощ и невъзможност за самостоятелно придвижване, стоеж и самообслужване – заявените часове се потвърждават.**
- 3. Деца на възраст от 16 до 18 години с 50% и над 50% вид и степен на трайно намалена работоспособност, с определена чужда помощ и с установена невъзможност за самостоятелно придвижване, стоеж и самообслужване към момента на оценката – заявените часове се потвърждават.**
- 4. Над 90% с определена чужда помощ и с установена възможност за самообслужване към момента на оценката – отнемат се 10 часа.**
- 5. Над 90% без определена чужда помощ, с установена невъзможност за самостоятелно придвижване, стоеж и самообслужване към момента на оценката – отнемат се до 15 часа.**
- 6. над 90% без определена чужда помощ и с установена възможност за самообслужване към момента на оценката – отнемат се 20 часа.**
- 7. Деца до 16 годишна възраст с 50% и над 50% вид и степен на увреждане, с определена чужда помощ и възможност за самообслужване към момента на оценката – отнемат се 25 часа.**

8. *Деца на възраст от 16 до 18 години с 50% и над 50% вид и степен на трайно намалена работоспособност, с определена чужда помощ и възможност за самообслужване към момента на оценката – отнемат се до 30 часа.*
9. *Между 71 и 90 % и с установена невъзможност за самостоятелно самообслужване към момента на оценката – отнемат се 35 часа.*
10. *Между 50 и 70,99% и с установена невъзможност за самостоятелно самообслужване към момента на оценката – отнемат се до 40 часа.*
11. *Между 71 и 90% и с установена възможност за самообслужване към момента на оценката – отнемат се до 45 часа.*
12. *Между 50 и 70,99% и с установена възможност за самообслужване към момента на оценката – отнемат се до 50 часа.*

II. Близки:

1. *Кандидатът живее с близък, който в момента не работи, за да полага грижи за него, и същият има ли нагласа и възможности за активиране на трудовата си дейност – заявените часове се потвърждават.*
2. *Кандидатът живее с друго лице/дете с трайни увреждания, нямат близки и няма кой да се грижи за тях – заявените часове се потвърждават.*
3. *Кандидатът живее сам, няма близки и няма кой да се грижи за него – заявката се потвърждава.*
4. *Кандидатът живее с близки и има лице, което в момента не работи, за да полага грижи за него и не желае или няма възможности за трудова реализация – отнемат се до 10 часа.*
5. *Кандидатът има близки, но те живеят извън общината и не полагат грижи за него – отнемат се до 15 часа.*
6. *Кандидатът има близки, които живеят в същата община, но не могат да се грижат за него постоянно – отнемат се до 20 часа.*
7. *Кандидатът е в сериозен конфликт с близките си и не желае да се грижат за него – отнемат се до 25 часа.*
8. *Кандидатът има близки, които живеят в същата община, но не се грижат за него – отнемат се до 30 часа.*
9. *Кандидатът има близки, които живеят с него, но не могат или не желаят да полагат грижи за него – отнемат се до 35 часа.*
10. *Кандидатът има близки, които живеят в същата община и се грижат за него периодично – отнемат се до 40 часа.*
11. *Кандидатът има близки, които живеят и се грижат постоянно за него – отнемат се до 50 часа.*

Необходимо е да стане ясно, че Комисията коригира или потвърждава заявените часове, съобразно информацията, отразена в Картата за оценка на потребностите за предоставяне на социалната услуга „Личен асистент“, изработена от служителите в Дирекция „Социално подпомагане“.

Сигналите по този проблем свидетелстват за големия интерес на хората с увреждания и в синтезиран вид разкриват недостатъците на предлаганата услуга.

Ето защо, институцията на обществения посредник препоръчва, броят на необходимите на даден потребител часове асистентска помощ да се определя по предварително зададен стандарт и необходимост за различните общини, в противен случай винаги ще се създава напрежение и неудовлетвореност от хората, нуждаещи се от подкрепа и внимание.

Право на хората с увреждания на социално подпомагане

Социалното подпомагане на хората с увреждания е регламентирано в Закона за социалното подпомагане и правилника за неговото прилагане, в Закона за интеграция на хората с увреждания и правилника за неговото прилагане, както и в други нормативни актове.

1. Отпускане на социални помощи

През месец април 2010 г. влязоха в сила промени в Правилника за прилагане на Закона за социално подпомагане (ППЗСП). Една от най-съществените промени по отношение на хората с увреждания беше премахването на възможността да се възстановяват парични средства за ползване на автобусен транспорт два пъти годишно – отиване и връщане. От проведените многократни разговори с различни представители на съответното министерство стана ясно, че промяната е продиктувана от необходимостта да се оптимизират разходите за социални помощи, като в същото време се пресече злоупотребата с това право.

Не смятам за правилно, че пресичането на злоупотребата с което и да е право трябва да става чрез премахване на същото. В тази връзка е необходимо да бъдат потърсени подходящите форми за контрол или по-детайлна регламентация на даденото право. Още по-неприемливо е такова решение, когато се засягат най-уязвимите групи от обществото ни, част от които са хората с увреждания.

Настоящата редакция на чл. 19, ал. 1 от ППЗСП поставя хората с увреждания в различно положение, според това дали има или не железопътен транспорт в населеното място, където живеят. За да се ползват от правото по чл. 19, ал. 1 от ППЗСП, гражданите, живеещи в населени места без такъв транспорт, трябва да пътуват за своя сметка до най-близката ЖП гара – начална или крайна точка на пътуването, за което може да бъдат възстановени средствата. За най-голямо съжаление, жителите на община Батак са пряко засегнати от тази редакция.

Освен това, чл. 19, ал. 1 от ППЗСП предоставя това право на няколко категории лица, сред които са споменати военноинвалидите, но са пропуснати военнопострадалите. Несъответствието между чл. 19, ал. 1 от ППЗСП като подзаконен нормативен акт и чл. 17, ал. 1, т. 1 от Закона за военноинвалидите и военнопострадалите може да бъде избегнато чрез прилагане на Закона за нормативните актове, но това несъответствие е предпоставка за нарушение на правата на гражданите и трябва да се преодолее чрез съответната промяна в ППЗСП.

Особено внимание заслужават оплакванията на гражданите, свързани с достъпа до социални помощи на хора в тежко социално и здравословно състояние. Голяма част от сигналите са показателни с това, че критериите при оценяване на потребността от социално подпомагане не винаги позволяват хора в очевидно тежко социално и здравословно състояние да получат социална помощ. По-голяма част от възрастните през предходните години са продали поземлени имоти, с парите от техните части са закупували лекарства. Доходите, които са декларирали, надвишават размера на предвидения максимален месечен доход за отпускане на социални помощи. В такива случаи, единствената препоръка на обществения посредник е да насочи нуждаещият се към освидетелстване пред ТЕЛК /при наличие на сериозно заболяване/ и евентуално включване в други социални групи.

Сериозен недостатък на процедурата за отпускане на социални помощи се оказва и невъзможността да бъде получена такава, поради необходимостта социалната анкета да се извърши по постоянен адрес. В тази връзка мнението на обществения посредник е, че социалната подкрепа не би трябвало да бъде обвързана единствено с изискването за постоянен адрес. Би било добре да се създаде възможност за по-гъвкави действия на социалните служби и прилагане на индивидуален подход.

Липсата на такъв подход е причина и за оплаквания от граждани, които имат нужда от целева помощ, но такава не може да им бъде отпусната, тъй като доходите им леко надвишават размера на гарантирания минимален доход, който е основа за изчисление на месечния доход на правоимащите.

През изминалия период непрекъснато се търси информация и съдействие за осигуряване на социални помощи или социални услуги. Това показва, че въпреки предлагането на разнообразни форми на подпомагане, все още, те не са достатъчни и не удовлетворяват в максимална степен исканията на гражданите. В това отношение местната власт, в изработената **Общинска стратегия за развитие на социалните услуги /2010 – 2015 г./**, на базата на изработен Анализ на ситуацията и оценка на потребностите от социални услуги в община Батак, предлага разкриване на две нови социални услуги – Център за социална рехабилитация и интеграция на деца и възрастни /с капацитет 24 потребители/ и Център за настаняване от семеен тип за възрастни хора на пенсионна възраст /с капацитет 15 потребители/, като Делегирани от държавата дейности.

2. Интеграционни добавки

Интеграционните добавки се отпускат след социална оценка, извършена по ред, определен в Правилника за прилагане на Закона за интеграция на хората с увреждания, за срок от 5 години.

Пет годишният срок на валидност на социалните оценки на много хора с увреждания изтече през 2010 г., тъй като са направени през 2005 г. – след влизане в сила на настоящия Закон за интеграция на хората с увреждания (ЗИХУ). За извършване на нова социална оценка гражданите е необходимо да подадат нова молба. Те трябва да следят датата, на която изтича социалната им оценка, защото интеграционните добавки се получават докато е в сила социалната оценка и след изтичането на срока ѝ добавките се

прекрътяват. За много хора с увреждания това представлява затруднение. В това отношение, Дирекция „Социално подпомагане” към Община Батак, като реализация на правото на гражданите на добра администрация, информират навреме гражданите за изтичащия срок на социалната им оценка, за да се явят за нова и да продължат да получават полагащите им се месечни интеграционни добавки без прекъсване.

В началото на 2011 г., по повод кандидатстващите деца – инвалиди към социалната услуга Личен асистент, възникнаха въпроси, **свързани с прилагане на текстовете от ЗИХУ и Правилника за прилагане на ЗИХУ за отпускане на интеграционни добавки за деца.** По същество в тях става въпрос за липсата на определение за „дете” в Закона за интеграция на хората с увреждания и Правилника за прилагане на ЗИХУ, което води до противоречива практика при отпускане на интеграционни добавки на лицата между 16 и 18-годишна възраст, а оттам и липсата на каквато и да било привилегия при кандидатстване по програми.

Според промени в чл. 101 от Закона за здравето, децата до 16-годишна възраст биват освидетелствани от Детски експертни лекарски комисии (ДЕЛК) за „вида и степента на увреждане”. Лицата на трудоспособна възраст (вкл. и лицата между 16 и 18-годишна възраст) се освидетелстват от ТЕЛК за „степен на трайно намалена работоспособност”. Навършилите 16-годишна възраст деца се освидетелстват пред ТЕЛК и в тяхното решение вече се определя „степен на трайно намалена работоспособност”. Много от децата на такава възраст (и до навършване на 18 или дори на 20 години) са все още ученици. При извършване на социална оценка и отпускане на интеграционни добавки, дирекциите „Социално подпомагане” са длъжни да се съобразяват с констатациите в експертните решения. В членове 42 „в” и следващи ЗИХУ предвижда отпускане на интеграционни добавки в зависимост от вида и степента на трайно намалена работоспособност на трудоспособните лица, а за децата – в зависимост от вида и степента на увреждането. И тъй като в експертните решения на децата на възраст между 16 и 18 години са определени „видът и степента на трайно намалената работоспособност”, а не „видът и степента на увреждането”, за тези лица (деца) би могло да възникне проблем и да не получат предвидените за деца интеграционни добавки.

Необходимо е нормативно да се регламентира и въпросът за срока, в който изтича издадено от ДЕЛК решение, в рамките на срока на което лицето навършва 16 или 18 години. Според разпоредбата на чл. 101, ал. 6 от Закона за здравето (в сила от 30.07.2010 г.), **степен на трайно намалена работоспособност се определя, ако не са определени вид и степен на увреждане.** Това на практика означава, че за различни граждани оценка на работоспособността се прави на различна възраст – между 16 и 18-годишна възраст на лицата, като конкретната дата е в зависимост от изтичане на срока на експертното решение на ДЕЛК. И тъй като ЗИХУ и ППЗИХУ предвиждат по-благоприятен режим за лицата, в чиито експертни решения са констатирани **видът и степента на увреждането (а не степента на трайно намалена работоспособност)**, лица на една и съща възраст могат да бъдат третирани по различен начин.

За да се избегне рискът от различно третиране на лица в еднакво социално положение и на една и съща възраст, е препоръчително българското законодателство да прецизира текстовете, отнасящи се до оценка на уврежданията на лица между 16 и 18-годишна възраст, както и да бъде дадено определение на понятието „дете“ в ЗИХУ.

3. Експертиза на работоспособността

През изминалия период на 2011 г., отново като основни проблеми при експертизата на работоспособността се явяват сроковете за освидетелстване при обжалване и по-ниските оценки на трайно намалената работоспособност.

В редица сигнали, гражданите се оплакват от ниския процент на трайно намалена работоспособност, който им е определен от ТЕЛК/НЕЛК. Въпреки че, общественият посредник не може да взема отношение по вече постановени решения на специализираните органи, на всички граждани са дадени разяснения за възможностите, които те имат за обжалване пред НЕЛК или пред Административен съд или за ново освидетелстване при промяна на здравословното състояние.

В други сигнали, предимно устни, гражданите се оплакват от забавяния при насрочване на дати за първоначално освидетелстване или освидетелстване след изтичане на срока на решението или след обжалване. При всички тези случаи, след провеждане на разговори, са насрочени по-близки дати за освидетелстване.

Какви са констатациите:

Дългите срокове за насрочване на дати за освидетелстване пред НЕЛК и за обжалване пред съда оставят много граждани в крайно тежко социално положение. Когато процентът на трайно намалена работоспособност след ново освидетелстване е под 50, гражданинът не получава пенсия, не е здравно осигурен и обикновено е в невъзможност да работи. Това са много сериозни проблеми, които за съжаление датират отдавна и които въпреки отправените от националния омбудсман препоръки са актуални и днес.

Наред със старите, през изминалия период се очертаха и някои нови проблеми, свързани с експертизата на работоспособността, като:

- все още не са обособени и не функционират детските експертни лекарски комисии (ДЕЛК);

- експертизата на увреждането на децата между 16 и 18-годишна възраст в някои случаи води до нарушения на правото на тези деца на интеграционни добавки, поради неяснота в ЗИХУ и ППЗИХУ;

- затруднен е достъпът до някои специализирани ТЕЛК, тъй като функционират само в някои градове, например специализираните очни ТЕЛК са само в София, Варна и Плевен;

- затруднен е достъпът и до транспортните областни лекарски експертни комисии (ТОЛЕК), които трябва да освидетелстват и преосвидетелстват периодично физическата годност на хора с увреждания за правоспособност за управление на моторно превозно средство. В България има само три болници (в София, Пловдив и Варна), към които функционират

ТОЛЕК, самите сгради на тези болниците не са напълно достъпни архитектурно, а услугата по освидетелстване е платена.

4.Заетост и предприемачество

Във връзка с проблемите със заетостта трябва да се подчертае, че законите, както и програми и мерки на Агенцията по заетостта, задължават и насърчават работодателите да наемат хора с увреждания. Член 9 „а” от Закона за държавния служител задължава държавната администрация да назначава чрез конкурс хора с увреждания, като регламентира квоти при определена численост на персонала. Подобна разпоредба съществува и в Кодекса на труда по отношение на другите работодатели – чл. 315.

Похвално е, че общинска администрация Батак се съобразява с изискванията на закона и проявява корпоративната си социална отговорност, като назначава и включва в работата си хора с увреждания, осъзнавайки че по този начин те осъществяват своя личностен и професионален капацитет и реално се включват в обществения живот. Апелът на общественият посредник в този смисъл е насочен към работодателите в частния сектор, от една страна, а от друга – към Изпълнителна агенция „Главна инспекция по труда” за упражняване на своите правомощия за контрол върху изпълнението на това законодателство.

Констатации и препоръки в областта на правата на хората с увреждания

Хората с увреждания остават сред най-уязвимите групи в България, няма данни за подобрене в техния социален статус, подложени са на постоянен риск от дискриминация и социална изолация.

За съжаление в началото на 2011 г. интензитетът на социална закрила на хората с увреждания е намалял, тъй като са отпаднали някои социални помощи и е редуцирано финансирането на програми и проекти за някои важни социални услуги.

Въпреки промените в нормативната уредба на медицинската експертиза – няма реална положителна промяна в работата на органите на медицинската експертиза.

Необходимо е да се заделят повече ресурси за социални услуги и социални помощи, за да се гарантира поне минимално приемливото ниво на жизнения стандарт на хората с увреждания.

Необходимо е да се завиши контролът върху спазването на законодателството за осигуряване на работни места за хората с увреждания, да се заделят повече ресурси за програми и мерки за насърчаване на заетостта, образованието и квалификацията на хората с увреждания, да се насърчи и подпомогне предприемачеството и бизнесът на и за хората с увреждания.

гр.Батак
12.07.2011 г.

Малина Димова
Обществен посредник на Община Батак